

היום נלמד בעזרת ה':

בכורות דף לג

תנו רבנן. בכור אין מאכילין אותו לנידות: נחלקו ב"ש וב"ה האם מותר לאדם טמא לאכול בכור, רק אם הוא טמא בטומאה שאין יוצאת עליו מגופו כגון שהוא טמא מת. או שמותר לו אפילו אם הוא טמא בטומאה שיוצאת מגופו כגון נידה. והגמרא מבארת את טעמם של השיטות.

מאי טעמא דב"ש? וכו': נאמר בבכור "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין", הפסוק משווה את בכור לחזה ושוק של קרבנות הניתנים לכהן. כמו שנידות אסורות לאכול חזה ושוק, גם בכור הן אסורות לאכול.

ובית הלל - הני מילי תם אבל בעל מום הטמא והטהור אכלה יחדיו יאכלנו: אבל בית הלל סוברים, שהפסוק הנ"ל מדבר על בכור תמים בלי מום. אבל בבכור בעל מום נאמר בפסוק אחר שטמא אוכל אותו "הטמא והטהור יחדיו יאכלנו".

ובית שמאי - הני מילי וכו': בית שמאי סוברים שהפסוק "הטמא והטהור יחדיו יאכלנו" מדבר על טמא שאין טומאה יוצאת עליו מגופו, אבל אם טומאה יוצאת עליו מגופו אסור לאכול. כי מצאנו שהפסוק מחלק בין טומאה שיוצאת עליו מגופו לטומאה שאין יוצאת עליו מגופו כדלהלן.

דתנן. 'הפסח שבא בטומאה, לא יאכלו ממנו זבים ומצורעין וזבות ונדות ויולדות': כאשר רוב הציבור טמאי מתים מותר להקריב קרבן פסח ולאכול ממנו, כי הטומאה לא יוצאת מגופם. ובכל אופן אסור לזבים ונידות לאכול ממנו כי הטומאה יוצאת מגופם.

ובית הלל - התם הוא דגלי רחמנא וכו': אין ראייה מפסח לבכור. כי בפסח הפסוק מגלה לנו שרק לטמאי מתים מותר לאכול (כפי שיתבאר מיד). מה שאין כן בבכור שהפסוק מתיר בסתמא לטמא לאכול, ואם כן המשמעות היא שלכל טמא מותר לאכול.

והיינו. לגבי בפסח, את הדין שמותר להקריב קרבן פסח כשרוב הציבור טמאי מתים, לומדים מהפסוק המדבר על טמא מת שעושה פסח שני "איש איש כי יהיה טמא לנפש". ומשם לומדים שדוקא כאשר "איש" פרטי טמא הוא נידחה לפסח שני, ולא כאשר הציבור טמאים שאז הם לא נידחים אלא עושים את הפסח בטומאה. ואם כן הפסח נעשה בטומאה דוקא בסוג הטומאה שעליה מדבר הפסוק, דהיינו טומאת מת, ולא טומאה היוצאת מגופו.

אבל בבכור לא כתוב איזה סוג טמא יאכל אותו, אלא כתוב בסתם "הטמא והטהור יחדיו יאכלנו". ולכן כל טמא יכול לאוכל אותו.

*

תנו רבנן. אין מרגילין ביום טוב, כיוצא בו אין מרגילין בבכור, ולא בפסולי המוקדשין: אסור להפשיט את העור של בהמה ביו"ט לאחר השחיטה, דרך הרגליים, כדי להפשיט את כל העור שלם. וכן אסור להפשיט את העור של בכור בעל מום בצורה הזו. וכן לא את העור של בהמת 'פסולי המוקדשין' (דהיינו בהמה שהוקדשה לקרבן ונפל בה מום, פודים אותה ואוכלים אותה. אמנם אסור להפשיט לה את העור בצורה הנ"ל). הגמרא מבארת את הברייתא.

שאלה: בשלמא יום טוב דקא טרח טירחא דלא חזי ליה, אלא בכור מאן תנא? מובן מדוע אסור להפשיט כן ביו"ט, בגלל שהוא טורח ביו"ט טירחא שאינה לצורך יו"ט. אבל לא מובן מדוע אסור לעשות כן בבכור? ומיהו התנא שסובר כן? תשובה: **אמר רב חסדא - בית שמאי היא דאמר אין מאכילין אותו לנדות:** בית שמאי סוברים שגם לאחר שנפל בבכור מום והוא נשחט עדיין נשארת קדושתו עליו. ולפי זה כמו שבכור תם אסור להפשיטו בצורה הזו בגלל בזיון קודשים (כי המפשיט רוצה להפשיט את העור שלם, ובגלל שהוא מפחד לחתוך את העור, הוא חותך את הבשר ומקלקל חלק מהבשר), כך גם בבכור בעל מום שנשחט אסור להפשיטו בצורה הזו.

שאלה: 'ולא בפסולי המוקדשין' מאן תנא? תשובה: **אמר רב חסדא - רבי אלעזר בר' שמעון היא:** הסובר שפסולי המוקדשין אפילו לאחר שחיטה נשארים בקדושתם.

זתנן. היו לפניו שתי חטאות: אדם שהפריש שתי בהמות לחטאת כדי שאם אחת תלך לאיבוד הוא יקריב את השניה, ולאחר מכן נפל מום באחת מהן. את התמימה הוא מקריב לחטאת ואת הבעלת מום הוא פודה.

לדעת ת"ק אם הוא פדה את הבעלת מום ושחט אותה לפני שנזרק דמה של התמימה על המזבח, הבעלת מום מותרת באכילה. אבל אם הוא שחט אותה אחרי שכבר נזרק דמה של התמימה, הבעלת מום אסורה בהנאה, משום שהיא 'חטאת שכיפרו בעליה' (כלומר חטאת שהתכפרו בעליה בחטאת אחרת. וזו היא אחת מחמש חטאות שהולכות למיתה, מהלכה למשה מסיני. כמבואר במסכת תמורה). לדעת ר"א ברבי שמעון אפילו אם הבשר של בעלת מום נמצא בתוך הקדירה ואז נזרק דמה של התמימה, הבשר אסור באכילה. כי אפילו לאחר השחיטה היא עדיין קדושה בקדושת חטאת, ואם כן כשנזרק דמה של התמימה היא נעשית 'חטאת שכיפרו בעליה'.

לפי זה, לדעת ר"א ברבי שמעון אסור כמובן להפשיט את העור שלה דרך הרגליים, כי זה זלזול בבהמת קודשים. והדין הזה בברייתא שלנו (האומרת 'ולא בפסולי המקודשין') נאמר לפי שיטתו.

קושיא: **ורב חסדא לוקמה כולה כב"ש!** מדוע רב חסדא לא מעמיד את כל הברייתא כבית שמאי? כי לכאורה כמו שהם אוסרים להפשיט מהרגליים בכור בעל מום משום שקדושתו עליו, כך גם אסור להפשיט 'פסולי המקודשין' כי קדושתם עליהם. תירוץ: **דלמא עד כאן לא קאמרי ב"ש אלא בבכור דקדושתו מרחם, אבל פסולי המקודשין דאין קדושתו מרחם לא:** אולי הם סוברים שדוקא בכור נשאר בקדושתו לאחר שיפול בו מום וישחט, משום שקדושתו היא מעצם לידתו ואינה תלויה בהקדשה של אדם. מה שאין כן קרבן בעל מום שקדושתו אינה מעצם לידתו אלא בהקדשה של אדם.

קושיא: **ולוקמה כולה כר' אלעזר ברבי שמעון:** מדוע רב חסדא לא העמיד את כל הברייתא כמותו? כי לכאורה כמו שהוא סובר בפסולי המקודשין שקדושתם עליהם גם לאחר שחיטה, כך גם בבכור. תירוץ: **דילמא עד כאן לא קאמר ר' אלעזר בר' שמעון התם אלא פסולי המקודשין דאלימי למיתפס פדיונו, אבל בכור דלא אלים למיתפס פדיונו לא:** אולי הוא סובר כן רק בפסולי המקודשין בגלל שיש

להם קדושה חזקה, שהרי אם פוּדִים אותם הקדושה עוברת לכסף. ולכן הקדושה נשארת בהם אחרי השחיטה. אבל בכור שיש לו קדושה חלשה, שהרי לא ניתן לפדות אותו, לא תשאר עליו הקדושה לאחר השחיטה.

קושיא: ור' אלעזר ברבי שמעון לית ליה 'כל פסולי המוקדשין נמכרין באיטליז ונשקלין בליטרא'? אלמא דכיון דאיכא רווחא להקדש שרי לה! וכי הוא לא סובר את הכתוב במשנתנו, שכדי שיהיו רווחים להקדש מותר למכור את פסולי המוקדשין באטליז? ואם כן שגם יהיה מותר להפשיט את פסולי המוקדשין מהרגליים כדי שיהיה רווחים להקדש! תירוץ: **אמר רב מרי בריה דרב כהנא - מה שמשביח בעור פגם בבשר: אין רווח להקדש, בגלל שכדי להפשיט את העור מהרגליים צריך לחתוך בבשר.** ואם כן את החלק שמרויחים בעור מפסידים בבשר.

ביאורים אחרים לדברי הברייתא שאוסרת להרגיל בפסולי המוקדשין:

במערבא משמיה דרבינא אמרי: הברייתא אינה סוברת כרבי אליעזר בר"ש, אלא היא לכולי עלמא. והטעם שאסור לעשות כן, מפני שזהו בזיון גדול. משום שזה נראה כאילו הוא עובד עבודה בקדשים. כלומר כאילו הוא מכין את העור לעשות מפוח כשהוא עדיין על הבהמה של קודשים.

רבי יוסי בר אבין אומר: לכו"ע אסור להפשיט מהרגליים, גזירה שמא הוא ימתין מלשחוט את פסולי המוקדשין עד שימצא קונה שמעוניין בעור שלם, ובינתיים הוא יגדל עדרים עדרים של פסולי המוקדשין, ויש חשש שיבואו בהם לתקלה לעבוד בהם או לגזוז אותם (והם אסורים בגיזה ועבודה).

משנה: בכור שאחזו דם: אסור לעשות מום בבכור בהמה טהורה כי הוא קדוש. בכור שנתרכה דמו ועלול למות אם לא יקיזו את דמו לדעת רבי יהודה - אסור להקיז אותו, אפילו אם הוא ימות אם לא יקיזו אותו. ואפילו במקרה שלא עושים בו מום (כלומר 'מום' הוא כל דבר שאינו חוזר לקדמותו כמו לחתוך ממנו עצם או לפגום בשפתו או באזנו, אבל ניתן לעשות הקזת דם באופן שהנקב יחזור ויתרפא). והטעם, אנו חוששים שמתוך שאדם בהול להציל את ממונו הוא יעשה את ההקזה במקום שיהיה בו מום. לדעת רבנן - מותר להקיז ובלבד שלא יטיל בו מום. והטעם כי בגלל שהוא בהול על ממונו כל שכן שאם לא נתיר לו כלל, הוא יעשה את ההקזה במקום שיש בו מום.

ואם עשה בו מום, הרי זה לא ישחט עליו: כי חכמים קנסו אותו. ועליו להמתין עד שיפול בו מום אחר מאליו, ואז ישחט אותו.

ר' שמעון אומר: זו דעה שלישית. לדעת ר"ש מותר להקיז אפילו במקום שיהיה בו מום. והטעם כי הוא אינו מתכוון לעשות מום, ור"ש הולך לשיטתו ש'דבר שאינו מתכוון מותר'. [יש להעיר שלא מדובר בפסיק רישא שיהיה מום (ר"ש משאנץ)].

גמרא: ת"ר. בכור שאחזו דם, מקיזין לו את הדם במקום שאין עושים בו מום, ואין מקיזין לו את הדם במקום שעושים בו מום דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אף במקום שעושה בו מום אם אין ברירה אחרת וחייבים לעשות את ההקזה שם. ובלבד שלא ישחט על אותו המום שעשה בו. ר"ש אומר אף נשחט על אותו המום שעשה בו. ר' יהודה אומר אפילו שאם הוא ישאר במצב הזה הוא בסוף יהיה מת, אין מקיזין לו את הדם.

מתני ליה ר' אלעזר לבריה: הוא לימד את בנו (ויש אומרים שהיה זה רבי חייא שלימד את בנו), וכך הוא אמר לו – התנאים שנחלקו כאן בברייתא לגבי בכור, נחלקו באותה המחלוקת לגבי חבית של תרומה. כדלהלן.

דתנן חבית של תרומה: חבית של תרומה שקרה דבר שהוליד בה 'ספק טומאה', כגון שנכנס אדם טמא וספק אם נגע בה. לדעת רבי אליעזר עדיין יש מצוה לשמור עליה מטומאה (כמו תרומה טהורה). ולכן אם היתה מונחת במקום הפקר יניחנה במקום המוצנע, ואם היתה מגולה יכסנה. לדעת רבי יהושע אסור לטמאות אותה בידיים, אך מותר לגרום לה טומאה. ולכן אם היתה מונחת במקום המוצנע יכול להניח אותה במקום הפקר, ואם היתה מכוסה יכול לגלות אותה. לדעת רבן גמליאל לא ישנה את המצב שלה.

ההקבלה בין הסוגיות: ר"מ שאמר בבכור העומד למות שמותר להקיז אותו רק במקום שלא יהיה בו מום, סובר **כרבי אליעזר** שתרומה ספק טמאה צריך לשמור אותה מטומאה. **רבנן** שאמרו בבכור שמותר להקיז אותו אפילו במקום שיהיה בו מום, סוברים **כרבי יהושע** שמותר לגרום לתרומה הזו טומאה. **ור' יהודה** שאמר בכל מקרה אסור להקיז את הבכור, סובר **כרבן גמליאל** שאסור לגעת בתרומה.

דחייה: ממאי? הגמרא דוחה משני הכיוונים, גם מבכור וגם מתרומה.

מבכור < דלמא עד כאן לא קאמר ר"מ: אולי דוקא בבכור סובר ר"מ שאסור להקיז במקום שיהיה בו מום, כי הוא עושה זאת בידיים. אבל בתרומה שהוא רק גורם לה להיות טמאה, הוא יסבור כרבי יהושע שמותר להניח אותה במקום הפקר.

מתרומה < ועד כאן לא קאמר רבי אליעזר: דוקא בתרומה סובר רבי אליעזר שאסור לגרום לה טומאה, שמא יבא אליה ויטהרנה. אבל בבכור שאם הוא לא יקיז אותו הוא ימות, הוא סובר כרבנן שמותר להקיז אפילו במקום שיהיה בו מום.

מבכור < ועד כאן לא קאמרי רבנן: דוקא בבכור סוברים חכמים שמותר להקיז אפילו במקום שיהיה בו מום, כי אם לא יעשה זאת הבכור ימות. אבל בתרומה הם סוברים כרבי אליעזר שאסור לגרום לה טומאה, שמא יבוא אליה ויטהרנה.

מבכור < ועד כאן לא קאמר ר' יהודה: דוקא בבכור הוא סובר שאסור להקיז אותו כלל, כי הוא עושה מעשה בידיים. אבל בתרומה שהוא רק גורם לה טומאה, הוא יסבור כרבי יהושע שמותר לגרום לה טומאה.

מתרומה < ועד כאן לא קאמר רבן גמליאל: דוקא בתרומה הוא סובר שאסור לגעת בה, שמא יבא אליה ויטהרנה. אבל בבכור שאם לא יקיז אותו הוא ימות הוא סובר כרבנן שמותר להקיזו אפילו במקום שיהיה בו מום.

דחייה נוספת על ההקבלה בין שתי המחלוקות:

ועוד: ועוד, בכל אחת משתי המחלוקות, המחלוקת היא על לימוד מהפסוקים באותו העניין. כאן בבכור נחלקו על פסוק לענין בכור, ושם בתרומה נחלקו על פסוק לענין לתרומה.

דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: בכור שאחזו דם נחשב בעל מום. המחלוקת של רבנן ורבי מאיר (ורבי יהודה) היא האם מותר לעשות מום בבכור בעל מום (כפי שיתבאר להלן). אבל כולם מודים ב'מחמץ אחר מחמץ' במנחות שהוא חייב. כלומר אסור לעשות את המנחה חמץ. אם אדם אחד לש את המנחה בחימוץ, ואדם אחר אפה אותה, שניהם חייבים על החימוץ. לומדים זאת מכך שהתורה כתבה גם "לא תאפה חמץ" וגם "לא תעשה חמץ". והרי אפייה היא בכלל 'עשייה' ומדוע התורה מפרטת אותה? אלא ללמד שעל כל שלב בהכנת המנחה חייבים אם היא נעשית בחימוץ.

במסרס אחר מסרס: וכן כולם מודים ב'מסרס אחר מסרס' שהוא חייב. כלומר אסור לסרס בהמה. אם אדם אחד כרת את הביצים והשאיר אותם בתוך הכיס, ואדם אחר ניתק והוציא אותם מהכיס, שניהם חייבים. לומדים זאת מהפסוק "ומעון וכתות ונתוק וכרות". מדוע התורה צריכה לומר גם "נתוק"? והרי אם על 'כרות' בלבד הוא חייב, אז על 'נתוק' שמוציא אותם מהכיס לא כל שכן שהוא חייב? אלא ללמד שגם מי שעושה נתוק אחר כרות חייב.

לא נחלקו: וכל המחלוקת של רבנן ורבי מאיר (ורבי יהודה) היא במטיל מום בבעל מום. דהיינו האם מותר להקיז דם בבכור שאחזו דם. כי כאמור, עצם המצב של אחיזת דם זה כבר מום, והשאלה האם מותר להקיז את הבכור ולעשות בו עוד מום. המחלוקת היא בדרשת הפסוק "תמים יהיה לרצון, כל מום לא יהיה בו". לדעת רבי מאיר דורשים מהמילה "כל" המיותרת, שאסור לעשות מום אפילו בבעל מום (ודורשים את המלים "לא יהיה" - "לא יהיה" כלומר לא יעשה בו מום). ולכן מותר להקיז רק במקום שלא יהיה בו מום. לדעת רבנן דורשים את כל הפסוק. דוקא כאשר הוא תמים הראוי לרצון אז מום לא יהיה בו ואסור לך להטיל בו מום. אבל אם הוא בעל מום מותר לך להטיל בו מום. ולכן מותר להקיז אפילו במקום שיהיה בו מום. (ורבי יהודה סובר כרבי מאיר, אלא שהוא אוסר להקיז אפילו במקום שלא יהיה בו מום, מחשש שמא הוא יקיז במקום שיהיה בו מום).